

АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИЙ ПРОЦЕС: НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ

Миرونюк Р.В., к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті сформульовано поняття та розкрито зміст адміністративно-деліктного процесу як підгалузі адміністративно-деліктного права, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі застосування мір адміністративної відповідальності.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративно-деліктний процес, провадження в справах про адміністративні правопорушення, адміністративний проступок.

Миرونюк Р.В. ПОНЯТИЕ И СОДЕРЖАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ДЕЛИКТНОГО ПРОЦЕССА / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье сформулировано понятие и раскрыто содержание административно-деликтного процесса как подотрасли административно-деликтного права, что регулирует общественные отношения, которые возникают в процессе применения мер административной ответственности.

Ключевые слова: административная ответственность, административно-деликтный процесс, производство по делам об административных правонарушениях, административный проступок.

Mironyuk R.V. CONCEPT AND MAINTENANCE OF ADMINISTRATIVE-DELICT PROCESS / Dnepropetrovsk is a state university of internal affairs, Ukraine

In the article a concept is formulated and maintenance of administrative-delict process as subindustries of administrative-delict right is exposed, that regulates public relations which arise up in the process of bringing in to administrative responsibility.

Key words: administrative responsibility, administrative-delict right, administrative-delict process, production in matters about administrative offences, administrative misconduct.

Постановка проблеми полягає в необхідності визначення місця адміністративно-деліктного процесу в системі адміністративного права України. *Метою статті* є визначення поняття та розкриття змісту адміністративно-деліктного процесу засобом аналізу та систематизації досліджень даних правових категорій наукою адміністративного права України. *Предмет дослідження* становлять суспільні відносини, що виникають між фізичними та юридичними особами з однієї сторони та суб'єктами владних повноважень (їх посадовими особами), уповноваженими застосовувати заходи адміністративної відповідальності з іншої за фактом вчинення адміністративного правопорушення.

Значну масу серед суспільних відносин, регулювання яких забезпечується під час адміністративно-юрисдикційної діяльності органів виконавчої влади, становлять адміністративно-деліктні відносини, які мають свої особливості і породжують права і обов'язки, змістом яких є обов'язок порушника нести відповідальність і повноваження суб'єкта адміністративної юрисдикції застосувати до нього передбачений законом захід адміністративного стягнення. Відповідно і поняття та зміст адміністративно-деліктних відносин, що носять процесуальний характер слід розкривати через поняття адміністративної юрисдикції.

У теорії адміністративного права найбільш широким розумінням адміністративної юрисдикції є поділ її на три види: а) адміністративно-регулятивну, тобто компетентність вирішування адміністративних справ, що виникають за іншими, крім виникнення спору про право і здійснення адміністративного правопорушення, підставами (справи про видачу ліцензій, державну реєстрацію автотранспортних засобів тощо); б) адміністративно-судочинну, тобто компетентність адміністративних судів щодо вирішення відповідних справ; в) адміністративно-деліктну, тобто компетентність щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення, та винесення по них постанов. Таким чином, під *адміністративно-деліктною юрисдикцією* слід розуміти сукупність нормативно встановлених повноважень відповідних суб'єктів, які направлені на здійснення діяльності, пов'язаної з вирішенням питання притягнення до адміністративної відповідальності за наявності факту вчинення адміністративного проступку.

Отже, логічним виглядає поняття адміністративно-деліктного процесу як підгалузі адміністративно-деліктного права, існування яких знайшло своє наукове підтвердження у дослідженнях сучасних вчених адміністративістів, наприклад В.Б. Авер'янова, І.П. Голосніченко, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, О.М. Бандурки, І.Л. Бородіна, Ю.П. Битяка,

М.М. Тищенко, В.П. Перепелюка [1, 17-21; 2, 25; 3, 25-30; 4, 38; 5, 177; 6, 198-199; 7, 95].

З огляду на це, вважаємо за доцільне навести своє власне визначення *адміністративно-деліктного процесу* як процесуальної галузі адміністративно-деліктного права, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Предметом адміністративно-деліктного процесу О.В. Кузьменко вважає матеріально-правові відносини, які виникають для вжиття заходів відповідальності за скоєні проступки, а також юрисдикційна діяльність суб'єктів, урегульована процесуальними нормами [8, 173]. На її думку, основу адміністративно-деліктного процесу складають дві групи норм: 1) норми, які регулюють питання загальних властивостей, що можуть бути розповсюджені на найрізніші групи суспільних відносин, до них належать (мета і завдання процесуальної діяльності суб'єктів юрисдикції; ті, що регулюють принципи процесуальної діяльності; закріплювальні загальні правила розгляду адміністративних справ органами адміністративної юрисдикції; ті, що регулюють інститут доказів); 2) норми, що виникають при здійсненні різних проваджень примусового характеру, регулюють більш вузькі, відокремлені групи суспільних відносин (наприклад, порядок застосування заходів адміністративного впливу; порядок застосування адміністративних стягнень; порядок застосування дисциплінарних стягнень за вчинення адміністративних правопорушень; застосування заходів адміністративного характеру до юридичних осіб).

С.С. Гнатюк під адміністративно-деліктним процесом розуміє інститут адміністративно-процесуального права, який об'єднує у своїх межах провадження, якими встановлено процесуальний порядок реалізації адміністративної відповідальності за порушення норм права [9, 139]. Основними засадами цього інституту є принципи, суб'єктивні права учасників правовідносин, гарантії їх дотримання, строки, підстави припинення провадження, вимоги до форми та змісту процесуальних документів тощо. Ці засади притаманні всім видам проваджень адміністративно-деліктного процесу, оскільки виникаючі процесуальні відносини, хоча і відрізняються, але мають доволі однотипний характер. Загалом межі адміністративно-деліктного процесу, на його думку, можуть об'єднувати наступні правозастосовні провадження, а саме: провадження в справах про адміністративні проступки, провадження про порушення митних правил, провадження в справах про адміністративну відповідальність юридичних осіб, провадження в справах про дисциплінарні проступки, виконавче провадження та інші, що можуть виникати в процесі розвитку законодавства.

При такій класифікації слід враховувати досвід правозастосовної практики. Ознаки видової класифікації проваджень адміністративно-деліктного процесу є доволі різноманітними. Так, за ознакою суб'єкта відповідальності, окрім провадження в справах про адміністративну відповідальність юридичних осіб, можна виділяти: провадження в справах про притягнення до адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства (зі встановленням процедури їх видворення чи посилення на конкретний законодавчий акт); провадження в справах про застосування заходів виховного впливу до неповнолітніх; провадження про адміністративну відповідальність державних службовців, посадових осіб (така категорія справ має розглядатися і стягнення повинні накладатись лише судом); провадження про адміністративну відповідальність осіб, на яких розповсюджується дія дисциплінарних статутів або спеціальних положень про дисципліну (мілітаризована державна служба). За ознакою державного органу, якому підвідомчі ті чи інші справи, можна виділяти: провадження в колегіальних органах; провадження в органах державної виконавчої влади; провадження в органах місцевого самоврядування; провадження в справах про адміністративні правопорушення в судах загальної юрисдикції та ін.; за порядком накладення адміністративного стягнення та здійснення процесуальних дій: спрощене провадження в справах про адміністративні правопорушення; повне провадження в справах про адміністративні правопорушення, особливе провадження (справи, де є обов'язковим призначення експертизи), закрите провадження (порушення режиму державної таємниці) тощо. Однак не можна віднести до адміністративно-деліктних проваджень у рамках процесу – провадження в справах про дисциплінарні проступки, оскільки воно виникає на підставі порушення правил, норм службово-трудова діяльності і регулюється іншими нормативно-правовими актами, аніж КУпАП.

В.К. Колпаков визначає, що „практичний аспект адміністративно-деліктного права значною мірою знаходить зовнішній вияв через його процесуальну частину – провадження у справах про адміністративні проступки (адміністративно-деліктний процес)” [10, 23]. Таким чином, адміністративно-деліктний процес він начебто зводить до провадження в справах про адміністративні проступки. Однак, пізніше, досліджуючи стадії провадження в справах про адміністративні проступки, вживає до нього поняття адміністративно-деліктного провадження. С.С. Гнатюк розширює структуру адміністративно-деліктного процесу до проваджень, пов’язаних із процесуальною формою реалізації адміністративної відповідальності. На його думку, адміністративно-деліктний процес можна поділити на види об’єднаних у його межах правозастосовчих проваджень, а саме: провадження в справах про адміністративні проступки, провадження про порушення митних правил, провадження в справах про адміністративну відповідальність юридичних осіб, провадження в справах про дисциплінарні проступки та інші, які можуть виникати в процесі розвитку законодавства [11, 69].

Підсумовуючи вищезазначені позиції науковців, дозволимо собі виокремити свій висновок щодо структури адміністративно-деліктного процесу. Адміністративно-деліктний процес складається з адміністративно-деліктних проваджень, одним із яких є провадження в справах про адміністративні проступки. Однак не буде помилкою в теоретичному і практичному значенні виділення в рамках провадження в справах про адміністративні проступки інших видів адміністративно-деліктних проваджень, наприклад, провадження по виконанню постанов про накладення адміністративних стягнень [12, 47].

В юридичній літературі виділяється значна кількість адміністративних проваджень, у тому числі як самостійне – провадження в справах про адміністративні правопорушення, що отримало назву – адміністративно-деліктного [13, 316; 14, 4]. Пропонувались різні критерії для класифікації адміністративно-деліктних проваджень. Деякі з них: категорії справ про адміністративні правопорушення; суб’єкти адміністративної відповідальності; види санкцій [15, 5]. Висловлювалась думка про необхідність виділення таких адміністративно-деліктних проваджень: 1) у першій інстанції; 2) прискорене; 3) спеціальне (застосування адміністративних стягнень за скоєння злочинів, які не досить суспільно-небезпечні); 4) у другій інстанції [16, с. 93, 97]. В іншому підході вказувались два основні види адміністративно-деліктних провадження: 1) в першій інстанції; 2) у другій інстанції [5, 50].

Петухов П.А. відмічає різновиди адміністративно-деліктного провадження в першій інстанції: звичайне і спрощене (прискорене) [17, с. 18, 19]. Причому під прискореним провадженням слід розуміти розгляд, протягом доби, справ про порушення, за які застосовують адміністративний арешт, що потребує встановлення цілої низки процесуальних гарантій забезпечення прав громадянина, якого притягують до відповідальності. Якімов О.Ю. виділяє ще й одноособове та колегіальне провадження, а також особливе (в другій інстанції при перегляді постанов суддів і начальників ОВС по деяких складах адміністративних правопорушень) [18, 6].

Нині, на нашу думку, доцільно виділити наступні критерії класифікації адміністративно-деліктних проваджень: процесуальні підстави провадження; механізм виникнення адміністративного провадження; кратність розгляду справи; характер і ступінь фактичної сторони адміністративного проступку та пов’язану з цим складність юрисдикційної процедури; суб’єкт адміністративно-деліктного провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктне право у юридично-галузевій парадигмі / В.К. Колпаков // Право України. – 2002. – №4. – С. 17-21.
2. Кузьменко О.В. Адміністративний процес: сутність і структура / О.В. Кузьменко // Право України. – 2003. – №2. – С. 25-28.
3. Авер’янов В.Б. Предмет адміністративного права: нова доктринальна оцінка / В.Б. Авер’янов // Право України. – 2005. – №10. – С. 25-30.
4. Бородин І.Л. Адміністративно-юрисдикційний процес [Текст]: монографія / І.Л. Бородин. – К.: Алерта, 2007. – 184 с.

5. Бандурка О.М. Адміністративний процес: підручник [для вищих навч. закл.] / О.М. Бандурка, М.М. Тищенко. – К.: Літера ЛТД, 2001. – 336 с.
6. Адміністративне право України: підручник [для юрид. вузів і фак.] / За ред. Ю.П. Битяка. – Харків: Право, 2000. – 456 с.
7. Перепелюк В.П. Адміністративний процес / В.П. Перепелюк. – Чернівці: Рута, 2001. – 316 с.
8. Кузьменко О.В. Структурні особливості адміністративно-деліктного процесу / О.В. Кузьменко // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2003. – №3(12). – С. 171-176.
9. Гнатюк С.С. Проведення адміністративно-деліктного процесу: питання систематизації / С.С. Гнатюк // Науковий вісник Львівського юридичного інституту. – 2005. – Випуск 3. – С. 137-146.
10. Колпаков В. Структура адміністративно-деліктного процесу / В. Колпаков // Юридична Україна. – 2005. – №4. – С. 23-30.
11. Гнатюк С.С. Виділення інституту адміністративно-деліктного процесу як основа дослідження стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення / С.С. Гнатюк // Митна справа. – №1. – 2005. – С. 64-71.
12. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине: учебное пособие / А.И. Миколенко. – Х.: Одиссей, 2006. – 352 с.
13. Комзюк А.Т. Деякі проблеми реформування законодавства, що регулює адміністративний примус / А.Т. Комзюк // Збірник наукових праць Української академії управління при Президентові України. – Вип. 2. – Ч. II. – К.: Видавництво УАДУ, 1999. – С. 316-321.
14. Шергин А.П. Актуальные проблемы административной ответственности / А.П. Шергин // Проблемы административной ответственности на современном этапе. – М., 1989. – С. 3-9.
15. Нимченко В.И. Производство по делам об административных правонарушениях в народных судах: автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право» / В.И. Нимченко; Харьковский юридический институт. – Х., 1989. – 22 с.
16. Панова И.В. Административно-юрисдикционный процесс: монография / И.В. Панова. – Саратов: Изд-во Светопопись. – 1998. – 256 с.
17. Петухов П.А. Административный процесс в юридической деятельности органов советского государственного управления: автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / П.А. Петухов; Изд-во Ленинградского университета. – Л., 1981. – 22 с.
18. Якимов А.Ю. Административно-юрисдикционный процесс и административно-юрисдикционное производство / А.Ю. Якимов // Государство и право. – 1999. – №3. – С. 5-10.